

Nr. A82/025

19 november 1982

ENIGE OPMERKINGEN I.V.M. DE -BENOEMING

Met het overlijden van Sowjetpresident en partijleider werd - zoals bij dit soort gebeurtenissen voor de hand ligt - een periode ingeluid van onzekerheid en onduidelijkheid over de internationaal politieke opstelling van het Kremlin en over wat de wisseling van de wacht voor gevolgen kan hebben voor de Sowjet-Unie intern. Dat was zo ongeveer het gemeenschappelijke in de stroom artikelen en uitspraken, die na 10 november op gang kwam. Meestal werd wel de verwachting uitgesproken dat er politieke veranderingen op til zijn, maar duidelijke uitspraken over wat deze veranderingen zouden kunnen inhouden werden nauwelijks gehoord. De memingen over de duur van de periode van onduidelijkheid verschilden in eerste instantie nogal, maar algemeen was wel de opvatting dat deze zou samenvallen met de periode, die de nieuwe partijleider nodig zou hebben om zijn positie binnen de partijtop te verstevigen.

* * *

Reeds op 12 november, dus slechts twee dagen na het overlijden van werd de 68-jarige voormalige KGB-voorzitter , sinds mei van dit jaar CC-secretaris en Politburolid, tijdens een buitengewoon plenum gekozen tot secretaris-generaal van het CC-CPSU. Het feit dat de leden van dit CC, die normaal gesproken over de hele Sowjet-Unie verspreid zitten, toen al voor deze buitengewone zitting bijeen konden komen, hangt waarschijnlijk samen met de omstandigheid dat voor 15 november een normaal CC-plenum op het programma stond. Een deel van hen was daartoe waarschijnlijk al in Moskou gearriveerd.

Een indicatie dat goede kansen maakte voor de opvolging had zich al op 11 november gemanifesteerd. Toen was n.l. bij besluit van

het CC-CPSU, het Presidium van de Opperste Sowjet en de Raad van Ministers benoemd tot voorzitter van het z.g. uitvaartcomité, een benoeming die erop duidde dat hij een meer vooraanstaande positie innam dan zijn collega's in het Politburo.

Opvallend in dit verband is - hoewel daar mee niets bewezen kon worden verondersteld - dat ook voormalig partijleider voorzitter is geweest van het uitvaartcomité voor en deze op zijn beurt deze functie vervulde bij het verscheiden van .

De benoeming van tot partijleider vond plaats op "unanieme voordracht" van het Politburo aan het Centraal Comité. 's

rivaal in de -opvolging, de 71-jarige moest daarbij het voor hem waarschijnlijk niet onverdeelde genoegen smaken deze Politburovoordracht aan de CC-leden voor te leggen. De relatief snelle wijze waarop in de opvolgingskwestie door de partijorganen werd gereageerd en het feit dat er vooralsnog geen duidelijke indicaties zijn voor een machtsstrijd met de hoogste functie als inzet, heeft bij sommige beschouwers de mening doen postvatten dat de opvolgingskwestie op zijn minst al kort voor 's overlijden geregeld was. Anderen zijn zelfs van mening dat de zaak een half jaar geleden al beklonken was toen in het CC-secretariaat werd benoemd. Belangrijke elementen daarbij zouden de steun zijn die vanuit het KGB heeft gehad en het feit dat ook de militairen zich achter zijn kandidatuur hadden geplaatst. Of dit inderdaad allemaal steekhoudend is, is op dit moment overigens nog niet te beoordelen.

Interessant voor de theorie dat de opvolging al geruime tijd geleden geregeld was, is een opmerking die op 14 november j.l. werd gemaakt door Prof. Dr.

in het VPRO-radioprogramma Welingelichte Kringen.

merkte toen op dat een wisseling van de wacht in het Kremlin altijd gepaard gaat met wat hij noemde een "schoning" van de lijst van mensen aan wie geen visum voor een bezoek aan de Sowjet-Unie (meer) mag worden versterkt. Geruime tijd geleden al had de Sowjetambassade hem via een omweg laten weten dat een eventuele visumaanvraag niet langer zou worden geweigerd. Hem waren bovendien twee of drie andere Nederlanders bekend, die hetzelfde is overkomen.

Een ander interessant aspect aan de benoeming van is dat hij gekozen is tot secretaris-generaal en niet - zoals dat bij 18 jaar

en bij 29 jaar geleden het geval was - tot eerste secretaris van het CC. moest toen twee jaar wachten voordat hij als secretaris-generaal werd aangeduid. Op het eerste oog mag dit van ondergeschikt belang lijken, maar in een statusgevoelige, sterk hiërarchisch gestructureerde samenleving als de Sowjetrussische is het gebruik van aanduidingen als bovengenoemde een indicatie voor de positie die betrokkene in het systeem inneemt.

Meer helderheid daarover zal misschien worden verkregen als de verdere mutaties bekend worden binnen het Politburo en het CC-secretariaat. Aanvulling van de bezetting van deze leidinggevende partijorganen is noodzakelijk geworden niet alleen door het wegvallen van en de benoeming van , maar ook door b.v. het feit dat uit het Politburo en het CC-secretariaat verdwenen is. Deze mutatie is overigens nog steeds niet officieel bekend gemaakt, maar werd duidelijk doordat zijn beeltenis ontbrak in de portrettengalerij die bij gelegenheid van de viering van de Oktoberrevolutie in Moskou, zoals dat de gewoonte is, was opgesteld.

Later werd dit bevestigd tijdens de rouwplechtigheden voor toen weliswaar zijn opwachting maakte, maar daarbij niet verscheen in het gezelschap van de andere Sowjetleiders. Volgens nog steeds niet bevestigde geruchten zou in ongenade gevallen zijn omdat zijn zoon enige maanden geleden de wijk heeft genomen naar het Westen. Er gaan zelfs geruchten dat het KGB in een en ander de hand zou hebben gehad omdat men een eind wilde maken aan 's carrière.

Behalve in de vacature moet binnen de hoogste partijorganen ook eigenlijk nog steeds voorzien worden in de vacature die is ontstaan na het overlijden van partijideoloog aan het begin van dit jaar. Weliswaar heeft , nadat hij in mei van dit jaar tot CC-secretaris was benoemd, een deel van 's taken overgenomen en de rest overgelaten aan . Tot een werkelijke opvulling van de -functie was het echter nog niet gekomen. Voorts zal, naar mag worden aangenomen, een vacature ontstaan doordat de Politburoleden vanuit hun midden een nieuwe Sowjet-president aanwijzen, een benoeming die - zoals dat gebruikelijk is - tijdens de zitting van de Opperste Sowjet (= het parlement) van 23 november zal worden bekrachtigd. De zoals gewoonlijk aan deze parlements-zitting voorafgaande plenaire bijeenkomst van het CC van de CPSU zal omtrent deze mutaties de nodige duidelijkheid moeten verschaffen. Daaruit zullen dan weer de nodige conclusies getrokken kunnen worden voor de hechtheid van de positie van als partijleider.